

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยจะเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 คุณภาพชีวิต เป็นการเสนอเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ "คุณภาพชีวิต" ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจและสามารถมองเห็นภาพรวมของคำว่า "คุณภาพชีวิต" ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษา การเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ เพื่อให้สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีความแตกต่างกันตามระดับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีต่อการศึกษา

ตอนที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการเสนอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจและมองเห็นบทบาทและความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ ยังมีได้มีผู้ใดเคยทำไว้ ผู้วิจัยจึงมีได้นำมากล่าวถึงเอกสารทั้ง 3 ตอน จะได้นำเสนอตามลำดับ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 คุณภาพชีวิต

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การที่บุคคลใดมีสถานะความเป็นอยู่ที่ดี เป็นที่พอใจ ก็อาจนับได้ว่าบุคคลนั้นมีคุณภาพชีวิตอันพึงปรารถนา การมีชีวิตที่สามารถกล่าวได้ว่า "มีคุณภาพ" นั้นย่อมต้องประกอบควมปัจจัยหลายประการด้วยกัน คำว่า "คุณภาพชีวิต" จึงสามารถมองได้หลายแง่หลายมุม ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจและให้ทรรศนะในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เย็นใจ เลขาหวิษ¹ ได้อธิบายความหมายคำว่า "คุณภาพชีวิต"

ไว้ดังนี้

คำว่า "อยู่" นี้ถ้าจะใช้ศัพท์ทางการศึกษาก็จะต้องใช้คำว่า "คุณภาพชีวิต" ซึ่งแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า "Quality of Life" และคำว่า "อยู่ดี" ก็คือ มี "คุณภาพชีวิตระดับสูง" แต่จะสูงอย่างไร หรืออย่างไรจึงเรียกว่า "สูง" อยางไรจึงเรียกว่า "ต่ำ" นั้น ยังไม่มีมาตรฐานสากลมาวัด เพราะคุณภาพชีวิตประกอบขึ้นจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ดังนั้นเพื่อขยายความเข้าใจคำว่า "คุณภาพชีวิต" ให้กว้างออกไปอีก จึงอาจพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างชีวิตที่คอยคุณภาพกับชีวิตที่มีคุณภาพ หรืออีกนัยหนึ่ง ชีวิตที่มี "คุณภาพชีวิตระดับต่ำ" กับชีวิตที่มี "คุณภาพชีวิตระดับสูง"

ประชากรที่มีคุณภาพชีวิตต่ำ มักมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. ยากจน ขาดแคลนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ขาดเงินที่จะจับจ่ายใช้สอย ขาดแคลนปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ชีวิตส่วนใหญ่ต้องใช้ไปในการหาเลี้ยงท้องเพื่ออยู่รอดไปวัน ๆ หนึ่ง
2. สุขภาพอนามัยไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเนืองนิจ สุขภาพเสื่อมโทรม หรือติดยาเสพติดให้โทษ พิการหรือไม่สมประกอบ วิกฤจริตหรือจิตพันเพื่อน ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง เป็นต้น
3. ความรู้ เช่น ไม่รู้อย่างไรที่จะหาเงิน เลี้ยงชีพที่ดีกว่า การหารายได้เพิ่มกว่าเดิม ไม่รู้วิธีรักษาสุขภาพอนามัย ไม่รู้เลขที่เหลื่อมพวกมีจรรยาชีพ ต้องตกเป็นเหยื่อการคดโกงกลั่นแกล้งของผู้อื่น ไม่ทันโลก เพราะมีความรู้ในวงจำกัด ส่วนใหญ่เพราะขาดการศึกษา
4. สมรรถภาพต่ำ เฉื่อยชา ไม่กระฉับกระเฉง มีผลผลิตจากการทำงานต่ำเพราะสุขภาพไม่ดี หรือเพราะเกียจคร้านจนเคยชิน

¹เย็นใจ เลขาหวิษ, "การศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต," วารสารการศึกษาแห่งชาติ 4 (สิงหาคม-กันยายน 2523): 6-9.

5. ขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ในด้านต่าง ๆ เช่น
 ด้านการทำงาน มีการเปลี่ยนงานบ่อย ๆ ตกงานหรือไม่มีงานทำ งานต้องเสี่ยงอันตราย
 ด้านสวัสดิภาพไม่มั่นคง ชีวิตถูกผู้ร้ายคุกคามขู่เข็ญ ขาดความปลอดภัยในชีวิตและ
 ทรัพย์สิน

6. สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ทั้งในด้านกายภาพและ
 สังคม เช่น สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ขาดความสะอาดทุกสภายในในด้านต่าง ๆ หรืออยู่
 ในถิ่นแค้นทุรกันดาร หรือมีสภาวะแวดล้อมเป็นพิษ อยู่ในท่ามกลางกลุ่มชนที่ไม่เป็นมิตร
 หรือไม่อาจปรับตนให้เข้ากับสภาพสังคมนั้น ๆ ได้

7. ขาดความสุข เช่น มีเรื่องระหองระแหงใน
 ครอบครัว การทะเลาะวิวาทกับเพื่อนร่วมงาน เกิดความอาฆาตริษยาพยาบาท หรือ
 ความโลภรุนแรงจนจิตใจไม่สงบ

ชีวิตที่มีคุณภาพ นอกจากจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับลักษณะ
 เจ็ดประการข้างต้นแล้ว ยังประกอบด้วยลักษณะอื่น ๆ เพิ่มเติมอีกหลายประการอัน
 เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของมนุษย์ ดังนั้นจึงอาจแบ่ง "คุณภาพชีวิต" ออกได้เป็น 2 ส่วน
 ดังนี้

1. ส่วนที่จำเป็นระดับพื้นฐาน ได้แก่ ส่วนที่ทำให้พอมีชีวิต
 "อยู่ได้" ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) สิ่งจำเป็นในการยังชีพเบื้องต้น คือ ปัจจัย 4
 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และยารักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

(2) สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ไม่พิการ หรือป่วยเป็น
 โรคเรื้อรัง เจ็บออก ๆ แอด ๆ

(3) ชีวิตและการทำงานมีความมั่นคงและปลอดภัย
 ไม่มีภัยคุกคามชีวิตและทรัพย์สินอันเกิดจากโจรผู้ร้าย การก่อกบฏหรือภัยสงคราม
 มีอาชีพที่มั่นคง ไม่ตกงาน หรือเคืองครอนเพราะการงานบ่อย ๆ

(4) มีอิสระเสรีตามสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ในสภาวะ
 ถูกจองจำหรือคุมขัง สามารถใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตแห่งกฎหมาย หรือประเพณี
 ของสังคมที่ตน เป็นสมาชิกอยู่

2. ส่วนที่จำเป็นต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิต เป็นส่วนที่
เพิ่มเติมจากสภาพพอ "อยู่ได้" ให้กลายเป็น "อยู่ดี" อันได้แก่

(1) สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้ออำนวยต่อการ
เพิ่มพูนคุณภาพชีวิต ได้แก่
น้อยที่สุด และใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด

- สภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะ (pollution)
- สภาพแวดล้อมที่สงบ สะอาด และยุติธรรม
- สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเอง

(2) คุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมซึ่งทำให้สามารถ
ยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคลได้ ได้แก่

- การมีจุดมุ่งหมายในชีวิต
- การมีความสามารถในการตัดสินใจ
- การมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับตนเองและ

สิ่งแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่

- การมีความพยายาม อุตสาหะ และอดทน

(3) คุณสมบัติที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข

ได้แก่

- การมีความมักน้อย ประหยัด ไม่โลภ มักได้

หรือพึง เพื่อ

- การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

- การมีระเบียบวินัยในตนเอง

- การมีจริยธรรมอื่น ๆ ที่โลกยอมรับ

สายสุรี จุติกุล¹ กล่าวถึง ความเป็นอยู่ที่ "ได้คุณภาพ" ของคน
ไว้ว่า อย่างน้อยที่สุดจะต้อง เป็นสภาพที่สนองความต้องการขั้นพื้นฐานอันได้แก่

¹สายสุรี จุติกุล, "การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต," หน้า 15-18.

1. สภาพความต้องการพื้นฐานด้านสุขภาพกาย คือ

- (1) การได้รับสารอาหารตามความต้องการของร่างกาย
- (2) การได้มีโอกาสออกกำลังกาย เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ให้ได้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
- (3) การมีที่อยู่ที่ถูกสุขลักษณะ ไม่คับแคบจนเกินไป และ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
- (4) การได้รับการป้องกันจากโรคภัยไข้เจ็บที่สามารถ หลีกเลี่ยงได้และต้องได้รับการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานในกรณีเจ็บป่วย

2. สภาพความต้องการพื้นฐานด้านสุขภาพจิต คือ

- (1) การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพจิต หมายความว่า อย่างน้อยที่สุดบุคคลต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ให้ความรัก ความอบอุ่น และความปลอดภัย สามารถพัฒนาอารมณ์ของตนได้อย่างปกติวิสัย

3. สภาพความต้องการพื้นฐานด้านการพัฒนาสติปัญญา คือ

- (1) การได้รับการศึกษาระดับมาตรฐานขั้นต่ำ คือ การศึกษาภาคบังคับ หรือการศึกษาในระดับประถมศึกษาจนครบถึงระดับปีที่ 6 ใน หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ของกรมวิชาการนั้น ได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้ทั้งสิ้น 31 ประการ ซึ่งมีความละเอียดพอสมควร โดยได้ครอบคลุมตั้งแต่คุณสมบัติส่วนตัว ความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ดี และการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

(2) การมีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีโอกาสพัฒนาและใช้สติปัญญาความถนัดของตน แสดงออกในรูปกิจกรรมและประสบการณ์ที่เหมาะสม พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในฐานะบุคคลและเป็นกลุ่มรวมในการปฏิบัติงานเพื่อชุมชน

(3) การได้รับการฝึกอบรมให้เห็นคุณค่าของการมีงานทำ พร้อมทั้งการมีอาชีพ เพื่อให้มีความสามารถที่จะช่วยตัวเองได้

4. สภาพความต้องการพื้นฐานด้านจริยธรรม คือ

- (1) การรักความจริง การไม่พูดปด และไม่ฉ้อฉล การรักษาคำมั่นสัญญา การมีความกล้าที่จะยอมรับความจริง และมีความละเอียดใจที่จะนำความไม่จริงไปสู่ผู้อื่น

- (2) การไม่เบียดเบียนกัน การรักษาสติธิและความ
ชอบธรรมของผู้อื่น โดยมีความรักและความเมตตาเป็นรากฐาน
- (3) ความละเอียด ความละเอียดใจต่อการกระทำความผิด
หรือความชั่วใด ๆ
- (4) ความรู้จักพอ ความไม่โลภและไม่หลง และการ
จัดการชีวิตของตนโดยสันโดษ

5. สภาพความต้องการพื้นฐานด้านความปลอดภัย เสรีภาพ
และความเป็นคนไทย

- (1) การได้รับความคุ้มครองให้มีความปลอดภัยในชีวิต
และทรัพย์สิน และพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของสังคมในรูปแบบต่าง ๆ
- (2) การมีโอกาสเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการ
เรียนรู้ และมีโอกาสในการตัดสินใจในเรื่องที่เหมาะสม
- (3) มีความเข้าใจพื้นฐานด้านการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และรู้สึกภาคภูมิใจว่าเป็นคนไทย

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์¹ ให้ทรรศนะว่า การมีชีวิตที่ "มีคุณภาพ" นั้น
เป็นเรื่องที่กำหนดได้ยากและมองได้หลายแง่มุม ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ
หลายประการ เช่น ภูมิหลังและความต้องการของผู้ให้ความหมาย หรือตีความ ความ
ต้องการของสังคม ค่านิยมของสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตามจากการประมวลความ
คิดเห็นในหลาย ๆ ด้านแล้ว พอจะสรุปได้ว่า ชีวิตที่มีคุณภาพนั้น น่าจะรวมถึงต่อไปนี้ไว้
ด้วย คือ

1. สามารถรับผิดชอบได้ทั้งต่อตนเอง ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ
และต่อเพื่อนมนุษย์ในที่สุด
2. เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์, "การมัธยมศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต," วารสาร
การศึกษาแห่งชาติ 4 (สิงหาคม-กันยายน 2525) ๘ 24-25.

3. มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่น
4. เป็นผู้มีสุขภาพที่ดีทั้งทางกายและจิต
5. เป็นผู้มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีขั้นตอนที่

เหมาะสม

เจดีย์ว บุรีรักษ์¹ ได้ให้ความหมายคำว่า "คุณภาพชีวิต" ไว้ว่า หมายถึง การมีของกินของใช้และสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ขาดแคลน เคี้ยวร้อน อบอุ่นที่สุดคนเราจะต้องมีปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นเบื้องต้น ส่วนที่เหลือไปจากนั้น บางอย่างอาจจำเป็นจริง บางอย่างอาจไม่จำเป็นเลย อย่างไรก็ตามถ้าเรากล่าวอย่างรวม ๆ ว่า "คุณภาพชีวิต" หมายถึง การที่บุคคลมีของกิน ของใช้ และบริการต่าง ๆ ในระดับที่ ก็น่าจะไม่ผิด

ณรงค์ เทียนสง² ให้ขอเสนอแนะในเรื่องนี้ไว้ว่า เครื่องใช้ หรือเกณฑ์ที่จะสามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงการมี "คุณภาพชีวิต" ก็คือ ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) หรือสิ่งจำเป็นของมนุษย์ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มนุษย์จะต้องมีพอต่อความต้องการจริง ๆ ไม่มีขาด ไม่มีเกิน เช่น การมีที่อยู่อาศัย มีบ้านก็เพื่อเป็นที่พำนักอาศัย กันแดดฝนได้ แข็งแรง ปลอดภัยพอสมควร หรือการมีอาหารการกินที่ถูกหลักโภชนาการ กล่าวคือ กินอาหาร ถูกสัดส่วนตามความต้องการของร่างกาย ฯลฯ ฉะนั้นถ้าใครอยู่ในสภาพเช่นนี้ก็ไม่น่าจะ เชื่อได้ว่าผู้นั้นพอที่จะเรียกว่า มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้พอสมควร

¹เจดีย์ว บุรีรักษ์, "การศึกษาระดับอุดมศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต," วารสารการศึกษาแห่งชาติ 4 (สิงหาคม-กันยายน 2523): 27.

²ณรงค์ เทียนสง, "การศึกษานอกโรงเรียนกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต," วารสารการศึกษาแห่งชาติ 4 (สิงหาคม-กันยายน 2523): 34-36.

สุมน อมรวิวัฒน์¹ กล่าวว่า ชีวิตที่มีคุณภาพเป็นชีวิตที่สงบทั้งทางร่างกายและจิตใจ ภายที่สงบต้องมีสุขภาพดี คือ ปราศจากโรค ได้รับความปลอดภัยที่ถูกส่วนและเพียงพอ ใต้ออกกำลังกายและพักผ่อน ใต้อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่สะอาดสวยงามและมีความสะดวกสบาย ส่วนจิตใจที่สงบนั้นจะต้องมีหลักคุณธรรมเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา มีความรัก ศรัทธา มีที่พึ่ง และมีความปลอดภัย ตลอดเวลาที่อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ชีวิตที่ "มีคุณภาพ" จึงเป็นชีวิตที่อยุ่รอด อยุ่ดี อยุ่อย่างมีหลักการ และบุคคลนั้นสามารถปรับตัวเองและแก้ปัญหาได้ เพื่อกำเนินชีวิตไปอย่างสงบตามอัธยาศัย

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา² ได้ให้ทรรศนะว่า การพิจารณาคุณภาพชีวิตของมนุษย์มักเน้นหนักไปใน 2 แนวทาง คือ ทางด้านตัวบุคคลเอง ใตแก่การมีชีวิตที่อยุ่ดี มีสุข และเจริญงอกงาม ซึ่งหมายถึง การมีชีวิตรอดปลอดภัย ท่ามาหากินเลี้ยงตัวเองได้ สามารถแสวงหาความสุขใตตามควรแก่อัธยาศัย ทั้งมีโอกาสที่จะพัฒนาความต้องการและความสามารถของตนเองไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนอีกแนวหนึ่งนั้นเป็นการใ้หน้าหนักทางด้านความสัมพันธ์ และความใ้ประโยชน์ของบุคคลต่อสังคม ซึ่งยอมหมายถึง คุณภาพใ้เชิงของการใ้เป็นทรัพยากรที่ใ้ื้ออำนวยความสะดวกใ้แก่แผนและความเจริญก้าวหน้าของสังคม เช่น ความสามารถในการผลิต การประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ความรู้ ความสามารถ และคุณสมบัติอันเหมาะสมสอดคล้องกับระบบและโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ

¹สุมน อมรวิวัฒน์, "การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร" (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525): (อค์สำเนา).

²ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, "การศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต," วารสารครุศาสตร์ 12 (กรกฎาคม-กันยายน 2526): 2.

อุณา นพคุณ¹ กล่าวว่า คุณภาพชีวิต ก็คือ ชีวิตที่เป็นลักษณะหรือแบบอย่างของ "คนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น" การศึกษาจะต้องเป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ยูเรียนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนมีคุณลักษณะของการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เพราะตามความเชื่อพื้นฐานของแนวความคิดเรื่อง "คนคิดเป็น" นั้น มีทรรศนะว่า คนที่คิดเป็นจะสามารถปรับปรุงตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับวิชาการความรู้ทางผสมผสานกลมกลืน เพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคในทุก ๆ เรื่องได้ การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นเปรียบเสมือนอุปกรณ์เพื่อให้ชีวิตมีคุณภาพ

นิมนวล ทวีสมบุญ² กล่าวว่า คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีคุณภาพ โดยหมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม มีความสมบูรณ์ทั้งกาย จิตใจ มีความสามารถที่จะดำรงสถานภาพทาง เศรษฐกิจ และสังคมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม กับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างถูกต้อง และสามารถดำเนินวิธีการที่ชอบธรรม เพื่อจะได้มาในสิ่งที่ตนประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่

นิพนธ์ คันธเสวี ได้เสนอบทความเรื่อง "คุณภาพชีวิต" สำหรับสังคมไทย" ในการสัมมนาระดับชาติเรื่อง "ภาวะสังคมไทย" ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการการบริหารโครงการเครื่องชี้ภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระหว่างวันที่ 19-21 เมษายน 2525 สรุปได้ดังนี้³

¹อุณา นพคุณ, "คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น: คุณภาพชีวิตในเชิงการศึกษา," วารสารครูศาสตร์ 12 (กรกฎาคม-กันยายน 2526): 10.

²นิมนวล ทวีสมบุญ, "คุณภาพชีวิต," วารสารประชากรศึกษา 9 (เมษายน 2526): 48.

³นิพนธ์ คันธเสวี, "คุณภาพชีวิต" อ้างใน รายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องภาวะสังคมไทย : คณะอนุกรรมการบริหารโครงการเครื่องชี้ภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 19-21 เมษายน 2525, หน้า 232-238, 242.

คุณภาพชีวิต คือ ระดับสภาพการดำรงชีพของมนุษย์ตาม องค์ประกอบของชีวิต อันได้แก่ ทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ทางความคิด และจิตใจ องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ดังกล่าวไม่ได้มีอยู่นิ่งเฉย ๆ ชีวิตย่อมมีภาวะเป็น พลวัต ต้องเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง มีการเกิด เติบโต เสื่อมโทรม และสลายกลายรูป ไป (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) จึงต้องมีการบริโภคและอุปโภคเพื่อสร้างสรรค์ เพิ่มเติม และปรุงแต่งอยู่ตลอดเวลา จึงเรียกได้ว่าเป็นความต้องการตามธรรมชาติของชีวิต เพราะองค์ประกอบของชีวิตในตัวมนุษย์มีมากมายและสลับซับซ้อน ความต้องการของชีวิต มนุษย์จึงมีอยู่หลากหลายและยุ่งยากไปควย

ความต้องการเหล่านี้อาจจำแนกได้หลายรูปแบบ เช่น จำแนกตามองค์ประกอบ ได้แก่

1. ทางกาย เช่น ความต้องการในการกิน อยู่ หลับ นอน และสืบพันธุ์
2. ทางอารมณ์ เช่น ความอยากสนุกสนาน สดชื่น รื่นเริง ความเจริญหู เจริญตา เจริญใจ ความรัก ความอบอุ่น และความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ฯลฯ
3. ทางสังคม เช่น ความต้องการที่จะมีหน้ามีตา ได้รับความยกย่อง การยอมรับ และความรู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ฯลฯ
4. ทางความคิด เช่น ความต้องการที่จะรู้ จะเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ หรือการคิดค้นหาวิธีการป้องกันแก้ไขปัญหาทั้งหลายให้ตัวเองได้ดำรงชีพอย่างสุขสบาย ฯลฯ
5. ทางจิตใจ เช่น ความต้องการที่จะมีคุณค่า มีประโยชน์ ในชุมชน ต้องการที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ความต้องการมั่นใจว่ามีความสุขหรือมีชีวิตที่ดีกว่าในโลกหน้า ได้รับความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย หรือที่จะได้รับชีวิตที่สุขสันต์อันเป็นนิรันดร์ เป็นต้น

มิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิต¹

จากบัญชีรายการต่อไปนี้ ถือได้ว่าเป็นความต้องการด้านต่าง ๆ ของชีวิตอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งคล้ายคลึงกับการจำแนกความต้องการตามองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ที่โคกลาวถึงแล้วข้างต้น

ด้านต่าง ๆ ของชีวิต

1) ด้านร่างกาย

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิต

อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพ อนามัย พลังงาน การอ้อมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ

2) ด้านอารมณ์

การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณภาพและค่านิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ

3) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์ สะอาด และเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และการคมนาคมที่สะดวก

4) สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรมด้านรายได้และทางสังคม ความร่วมมือร่วมใจในชุมชน ความเป็นระเบียบ มีวินัย

¹นิพนธ์ คันธเสวี, "คุณภาพชีวิต," หน้า 239.

ด้านต่าง ๆ ของชีวิต

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิต

ความเห็นอกเห็นใจ และค่านิยมที่สอดคล้องกับ
หลักธรรมในศาสนา

5) ด้านความคิด

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิต และ
ชุมชน การศึกษา วิชาอาชีพ ความสามารถในการ
ป้องกัน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง
ครอบครัวและชุมชน การเป็นที่ยอมรับในชุมชน
การสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง การยอมรับ
ตัวเอง และการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

6) ด้านจิตใจ

การมีคุณธรรมในส่วนตัวและในสังคม (ความ
ซื่อสัตย์สุจริต เมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล
กตัญญูกตเวทิต์ ความจงรักภักดีต่อชาติ ความ
ศรัทธาในศาสนา ความเสียสละ และการ
ละเว้นจากอบายมุข ฯลฯ)

ถ้าบุคคลขาดคุณภาพชีวิต เขาก็ขาดคุณภาพในฐานะทรัพยากร
มนุษย์ จะทำอะไรหรือประกอบอาชีพใด ไม่ว่าจะเป็นคนกวาดถนนเก็บขยะ หรือคนขับ
รถบรรทุกสิบล้อ ไม่ว่าจะเป็นครูหรือเป็นตำรวจ กรรมกรในโรงงาน หรือพ่อค้านักธุรกิจ
ผลผลิต ผลงาน หรือผลบริการของเขาจะต่ำกว่ามาตรฐานหรือบางทีอาจเป็นอันตรายแก่
ชีวิตของตัวเองและผู้อื่น คุณภาพชีวิตย่อมหมายถึง คุณภาพของกำลังคนในสังคม ซึ่ง
เกี่ยวพัน และวนเวียนเป็นวัฏจักรของชีวิต¹

¹นิพนธ์ คันธเสวี, "คุณภาพชีวิต," หน้า 240.

1.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คุณภาพชีวิต เป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ในวงการศึกษา และมีผู้ทำการวิจัยในเรื่องนี้ไว้มากนัก สำหรับในประเทศไทยยังมิได้มีผู้ใดทำการวิจัยในเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงมีใ้้นำผลการวิจัยในประเทศมากล่าวถึง แต่จะขอกกล่าวถึงผลงานวิจัยของต่างประเทศซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้

ในปี พ.ศ.2516 จอห์น เฮอร์เบิร์ต (John Herbert)¹ ได้ทำการสำรวจแนวความคิดรวมยอดของคำว่า "คุณภาพชีวิต" โดยการสร้างข้อกระทงซึ่งรวบรวมจากเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางค่านี้นำทำการประเมินผลและตัดสิน ผลการสำรวจพบว่า การที่บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์นั้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ 1. มีการตอบสนองความต้องการทางกายภาพ 2. การมีการพัฒนาตนเองและการเจริญเติบโตของบุคคล 3. การมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของสมาชิกในสังคมปรุมนุม^{*} และ 4. การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกในสังคมนั้น แนวความคิดรวมยอดของคำว่า "คุณภาพชีวิต" ทั้ง 4 ด้าน และข้อกระทงในแต่ละด้านที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

ต่อมา ในปี พ.ศ.2520 นอร์ลีน มาเรียน (Norleen Marion)² ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ที่เป็นรูปธรรม (เช่น เงินเดือน) กับนามธรรม

¹John Herbert, "Development of a Life Quality Inventory," Dissertation Abstracts International 35 (July 1974), p.572-B.

^{*}ในที่นี้จะหมายถึง สังคมที่สมาชิกได้มีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิด เช่น สังคมครอบครัว (ผู้วิจัย).

²Norleen Marion, "The Relationship of Objective and Subjective Family Income Adequacy to Selected Measures of Perceived Life Quality," Dissertation Abstracts International 38 (September 1977), p.1155-B.

(เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง) ของครอบครัวที่มีต่อคุณภาพชีวิต โดยทำการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่อยู่ในเขตเดียวกันในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 1,046 คน พบว่า การมีรายได้ที่เพียงพอของครอบครัวทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นความ จำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการมีชีวิตที่มีคุณภาพ

จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในตอนต้นที่ 1 จะเห็นได้ว่า

"คุณภาพชีวิต" นั้น มีความหมายกว้างขวาง และมองได้หลายแง่มุม การกล่าวถึง "คุณภาพชีวิต" ที่เสนอมานี้ จึงเป็นเพียงแนวความคิดอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เข้าใจ ความหมายของคำนี้ในเบื้องต้น แต่อย่างไรก็ตามพอจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่ คนเราจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีชีวิตที่ "มีคุณภาพ" นั้น จะต้อง เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทาง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ดำเนินชีวิตในทางที่ชอบธรรม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ บุคคลสามารถมีคุณภาพชีวิตอันพึงปรารถนาได้ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในฐานะทางสังคมและ เศรษฐกิจระดับใดก็ตาม จากการใช้ "คุณภาพชีวิต" อาจมีความหมายได้หลายแง่มุม ดังนั้นในการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองทาง ระดับฐานะ ทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่มีต่อความหมายคำว่า "คุณภาพชีวิต" เพื่อจะได้ทราบทรรศนะ ของผู้ปกครองที่มีความแตกต่างตามฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจในเรื่องดังกล่าว

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษา

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

โดยที่ผู้ปกครอง เป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการศึกษาของ นักเรียน และการศึกษาที่เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการที่จะทำให้บุคคลมีชีวิตที่ "มีคุณภาพ" ดังนั้นความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ประการหนึ่งว่า นักเรียนจะได้รับการศึกษาอย่างไร ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและ เศรษฐกิจแตกต่างกันมักจะมีความคิดเห็นต่อคุณค่าในสถานการศึกษาแตกต่างกัน ความ คิดเห็นดังกล่าวจะครอบคลุมไปถึงความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อ การศึกษาของนักเรียนด้วย ผู้ปกครองซึ่งไม่ให้ความเอาใจใส่ต่อการศึกษา และ ไม่สนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้นำหนังสือจะเป็นผู้กีดกันความก้าวหน้าทางการศึกษาของ

นักเรียน¹ ดังนั้นจึงน่าที่จะมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงคุณภาพชีวิตของนักเรียนด้วย

โรเบิร์ต เจ ฮาวิกเฮิร์ช และ เบอ์นิส แอล นิวการ์เตน²

(Robert J. Havighurst and Bernice L. Neugarten) ได้กล่าวเกี่ยวกับทัศนคติของชนชั้นต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาในด้านที่เกี่ยวกับการศึกษา สรุปได้ว่ากลุ่มชนชั้นสูง (Upper Class) ถือว่าการศึกษาคือเป็นเรื่องสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตร แต่ก็ไม่สำคัญมากไปกว่าคนอื่น ๆ ในการที่จะเตรียมตัวให้เป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมในอนาคต กลุ่มชนชั้นกลางระดับสูง (Upper-Middle Class) มักจะมีอาชีพเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ เป็นผู้ที่ใช้วิชาชีพ เป็นผู้นำ พลเรือน ทำธุรกิจ และองค์การทางอาชีพ กลุ่มนี้เห็นว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่บุตรของตนจะต้องได้รับปริญญา คนกลุ่มนี้จึงเน้นในเรื่องความคิดริเริ่มส่วนบุคคลผสม ๆ กับการทำงานเป็นกลุ่มอย่างราบรื่น พวกเขาถือว่าบุคคลควรจะต้องเป็นคนเก่ง มีความรู้ กระตือรือร้น ในขณะเดียวกันก็ต้องร่วมมือกันและต้องไม่เด่นเกินหน้าคนอื่นในระดับเดียวกัน ส่วนกลุ่มชนชั้นกลางระดับต่ำ (Lower-Middle Class) ได้แก่ ผู้ที่มีอาชีพเป็นเสมียน พนักงานขาย หัวหน้าคนงานในโรงงาน เจ้าของฟาร์มที่ทำฟาร์มด้วยตนเอง เห็นว่าการศึกษาในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโอกาสที่จะได้มีงานที่ดีทำ ค่านิยมของชนชั้นนี้ก็คือ ความเป็นคนที่น่าับถือ ซึ่งแสดงออกได้หลายทาง เช่น โดยการกำหนดค่านิยมให้กับการศึกษาในระดับสูง เป็นต้น สำหรับกลุ่มชนชั้นกรรมมาชีพระดับสูง (Upper-Working Class) ได้แก่ คนงานที่ใช้ฝีมือและกึ่งใช้ฝีมือ คนกลุ่มนี้กำหนดคุณค่าในด้านการศึกษาในระดับต่ำ แต่พวกเขาก็รู้สึกว่า การศึกษาเป็นกุญแจไปสู่งานที่ดี และต้องการให้บุตรของเขาได้ศึกษาต่อไปให้สูงกว่าที่พวกเขาได้เคยเรียน ส่วนกลุ่มสุดท้าย คือ

¹ Ivor Morrish, The Sociology of Education, 1 st. ed. (London: George Allen and Unwin Ltd., 1972), p.131.

² Robert J. Havighurst and Bernice L. Neugarten, Ibid., pp.22-29.

กลุ่มชนชั้นกรรมาชีพระดับต่ำ (Lower-Working Class) เป็นพวกที่มีความชำนาญทางคานอาชีพน้อยมาก และมักได้รับการศึกษต่ำกว่ามาตรฐาน คนชั้นนี้ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการหางานทำ ซึ่งงานนั้นก็เพียงเพื่อเป็นค่าอาหารมื้อหนึ่ง ๆ เท่านั้น ส่วนใหญ่มีหนี้สินมาก พวกเขาเชื่อว่า ความขยันและความมัธยัสถ์แทบจะไม่มีส่วนช่วยให้ก้าวหน้าเลย แต่เชื่อว่า โชคชะตาเท่านั้นที่จะช่วยให้พวกเขาดีขึ้น

จากการศึกษาถึงทัศนคติของชนชั้นต่าง ๆ ต่อสถาบันการศึกษาของไทย ปรากฏว่า¹

ชนชั้นสูง ชอบให้ลูกหลานอยู่ในโรงเรียนราษฎร์ การศึกษาเป็นเสมือนสิ่งซึ่งให้ความมั่นคงในการเขาสังคมและเพื่อค่านิยมมากกว่าที่จะนำมาใช้ประกอบอาชีพ หรือส่งไปเรียนต่อต่างประเทศ

ชนชั้นกลาง การพิจารณาถึงชีวิตตระเตรียมตัวเพื่อการทำงาน ในการมองถึงแง่การศึกษา พ่อแม่จะมองแต่แงมาตรฐานการศึกษาว่าต้องมีประวัติการเรียนดี คำนึงถึงปริญญาบัตรและประกาศนียบัตร

ชนชั้นต่ำ ไม่ค่อยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษา เนื่องจากเวลาอันจำกัดในการหาเลี้ยงชีพ และเห็นว่าขึ้นกับบุญวาสนา

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษา มีอยู่จำนวนมากทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า และนำมาถวายเป็นรูปได้ดังนี้

2.2.1 การวิจัยในประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2512 สมภพ โสมาภา² ได้ทำการวิจัย

¹ อังโน ชนิตา รัชพลเมือง, สังคมวิทยาการศึกษา, หน้า 132-133.

² สมภพ โสมาภา, "ความต้องการทางการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อบุตรหลาน ในบริเวณอาคารสงเคราะห์คลองจั่น อำเภอบางกะปิ จังหวัดพระนคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 22.

เรื่อง "ความต้องการทางการศึกษาของผู้อุปการชนนักเรียนที่มีบุตรหลานในบริเวณ
อาคารสงเคราะห์คลองจั่น อำเภอบางกะปิ จังหวัดพระนคร" เพื่อที่จะศึกษาความ
ต้องการของผู้อุปการชนในการที่จะส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษามาก-น้อย
เพียงใด และประเภทของการศึกษาที่ผู้อุปการชนต้องการสนับสนุนให้บุตรหลานของตนได้
รับนั้นเป็นไปในลักษณะใด ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้อุปการชนที่มีการศึกษาดีและมีอาชีพที่
เป็นหลักฐานมั่นคง มีความต้องการให้บุตรหลานใดเรียนในสายสามัญมากกว่าสายอาชีพ
และสายอาชีพศึกษา และยังได้พบว่า ผู้อุปการชนที่มีการศึกษาสูงมีความต้องการจะให้
บุตรหลานได้รับการศึกษาสูงด้วย (คือจบปริญญาตรีขึ้นไป)

ในปี พ.ศ.2517 เลิศพร ภาวะสกุล¹ ได้ทำการวิจัย
เรื่อง "การเปรียบเทียบคุณค่าในค่านการศึกษาและคุณค่าในค่านการเลือกอาชีพระหว่าง
ประชากรพุทธกับคาชอลิค" ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มผู้นับถือ
ศาสนาคาชอลิคมีความเห็นคล้ายกันว่า การมีการศึกษาจะทำให้เด็กใดมีความรู้ความ
สามารถในการทำงานทำ เลี้ยงตัวรอด ฉลาด มีไหวพริบดี และเมื่อเปรียบเทียบความ
ต้องการในการให้บุตรของตนได้รับการศึกษา พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความต้องการให้บุตร
ของตนได้รับการศึกษาสูงขึ้นอย่างน้อย ม.ศ.3 ขึ้นไป จนถึงชั้นมหาวิทยาลัย นั่นคือ
ส่วนใหญ่ยังเห็นว่า การศึกษาภาคบังคับในระดับ ป.4 - ป.7 นั้น ไม่เป็นการเพียงพอ

ในปีเดียวกัน นพดล คุ้มประวัติ² ได้ทำการวิจัย เรื่อง
"ความมุ่งหวังของบิดามารดาในเขตชนบทไทยเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร" เพื่อศึกษา

¹ เลิศพร ภาวะสกุล, "การเปรียบเทียบคุณค่าในค่านการศึกษาและคุณค่า
ในค่านการเลือกอาชีพระหว่างประชากรพุทธกับคาชอลิค" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร
มหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517),
หน้า 138-139.

² นพดล คุ้มประวัติ, นาวาอากาศโท, "ความมุ่งหวังของบิดามารดาในเขต
ชนบทไทยเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต
แผนกวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 72.

ถึงความมุ่งหวังของบิดามารดาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรของประชากรไทยในชนบท โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา ที่มีระดับต่าง ๆ กัน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมสูง กับครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลาง จะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรสูง (ชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป) ครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ จะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรต่ำ (ชั้น ป.1-ป.7)

ต่อมาในปี พ.ศ.2522 ผกาทิพย์ กระทบทอง¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งหวังของบิดาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในเขตเมืองและเขตชนบทของประเทศไทย" ผลการวิจัยพบว่า โดยทั่วไปบิดาในเขตเมืองจะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับสูงกว่าบิดาในเขตชนบท และบิดาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองส่วนมากมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมากที่สุด และมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับเท่าที่สามารถรองลงมา ขณะที่บิดาที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับประถมศึกษามากที่สุด อันดับรองลงมา คือ เรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

ในปีเดียวกัน เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง² ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

¹ ผกาทิพย์ กระทบทอง, "การศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งหวังของบิดาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในเขตเมืองและเขตชนบทของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 107.

² เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง, "อิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของลูก" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสังคมวิทยา มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 87.

ของลูก" ผลการวิจัยสรุปได้ว่า บุคคลที่อยู่ในระดับรายได้และระดับการศึกษาต่าง ๆ จะมีกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาให้ลูกแตกต่างกัน และฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของลูกมีระดับแตกต่างกันด้วย

ปีต่อมา ซอทิพย์ ราศรีเกรียงไกร¹ ได้ทำการวิจัยความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาและอาชีพของบุตร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากบิดา นักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาและบิดานักเรียนโรงเรียนสาธิต ผลการวิจัยด้านความมุ่งหวังในการศึกษา พบว่า กลุ่มบิดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับสูง จะมีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าขึ้นไป สูงกว่าความมุ่งหวังของกลุ่มบิดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่ำ และเมื่อพิจารณาตามสังกัดโรงเรียนแล้ว พบว่า บิดาของนักเรียนทั้ง 2 สังกัดส่วนใหญ่ จะมีความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าขึ้นไป รองลงมาคือ ให้จบอาชีวศึกษา

2.2.2 การวิจัยในต่างประเทศ

โรเบิร์ต อาร์ เซียร์ (Robert R. Sears)² ได้ศึกษาทัศนคติของผู้อุปการนักเรียนชาวอเมริกันในระดับชั้นกลางและชั้นต่ำ เกี่ยวกับความต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนเข้าเรียนต่อ พบว่า ผู้อุปการในระดับชั้นกลางต้องการให้บุตรหลานของตนได้มีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดี มีความก้าวหน้าทางการศึกษา

¹ซอทิพย์ ราศรีเกรียงไกร, "ความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาและอาชีพของบุตร : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาและโรงเรียนสังกัดมหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 83-84.

²Robert R. Sears, Pattern of Child Rearing, (Evanton: Row Peterson, 1957), p.403.

โดยจะกวักขันในเรื่องการศึกษาเล่าเรียนเพื่อจะได้ให้บุตรหลานมีโอกาสเข้าเรียนถึง
ชั้นมหาวิทยาลัย

จากการศึกษาของ เอฟ เอ็ม มาร์ติน และ เอ เอช ฮัลซี (F.M. Martin and A.H. Halsey)¹ เกี่ยวกับความต้องการส่งเสริมการศึกษาของบุตรของผู้อุปการคนักเรียนชั้นประถม ในเขตตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง
เฮิร์ตฟอร์ดไชร์ (Hertford Shire) พบว่า บิดามารดาที่มีอาชีพเป็นผู้ใช้แรงงาน
กว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 82.7 มีความคิดที่จะให้บุตรของตนได้ศึกษาจนถึงชั้นมัธยม
ส่วนพวกคนงานที่มีฝีมือ และคนงานไร้มือ มีความคิดที่จะให้บุตรของตนได้ศึกษาจนถึง
ชั้นเดียวกันนี้ ร้อยละ 50.0 และ 35.3 ตามลำดับ และในพวกคนงานไร้มือนี้อีก
ร้อยละ 33.9 ไม่ได้คิดถึงการศึกษจนถึงชั้นมัธยมของบุตรเลย ส่วนพวกคนงานที่มีมือ
และผู้ใช้แรงงานมีอัตราส่วนของผู้ที่ไม่ได้คิดเพียงร้อยละ 22.3 และ 7.7 ตามลำดับ

อาร์เทอร์ ที เจอร์ซิลด์ (Arthur T. Jersild)²
ชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงทัศนคติของผู้อุปการคนักเรียนในระดับสูงว่า มีความปรารถนาให้
บุตรหลานเรียนจบชั้นมหาวิทยาลัยมากกว่าผู้อุปการคนักเรียนในระดับชั้นกลางและชั้นต่ำ แต่
เมื่อเปรียบเทียบความเข้าใจในการศึกษาและโรงเรียนซึ่งผู้อุปการคนักเรียนทั้ง 3 ระดับมีอยู่
พบว่า ผู้อุปการคนักเรียนในระดับชั้นสูงและชั้นกลางมีมากกว่าผู้อุปการคนักเรียนในระดับชั้นต่ำ
นอกจากนี้ผู้อุปการคนักเรียนในระดับแรกยังสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำอาชีพของลูก
และปัญหาของโรงเรียนได้ดีกว่าผู้อุปการคนักเรียนระดับต่ำ

¹ F.M. Martin and A.H. Halsey, "Social Mobility in Great Britain : A Study of Intergeneration Changes in Status," Social Mobility in Britain, (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1967), pp.181-182.

² Arthur T. Jersild, Child Psychology, (New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1960), pp.221-223.

จากการศึกษาของ ไอร์วิง ครูส (Irving Kreuss)¹ โดยการนำเอาเด็กกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวระดับต่ำไปเปรียบเทียบกับเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวระดับปานกลาง ปรากฏว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มของครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางมีแนวโน้มที่จะรับการศึกษาต่อในระดับชั้นสูงมากกว่าเด็กของกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวระดับต่ำ

เจมส์ วี แชนนอน (James V. Shannon)² ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนแถบชานเมืองกรุงเทพฯ พบว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำคือผู้ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาในโรงเรียน และผู้ที่เรียนจบชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้บุตรได้เรียนหนังสือในชั้นสูง ๆ ถึงแม้ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะรู้สึกว่าการศึกษาคือสิ่งจำเป็นแก่บุตร แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็ไม่ต้องการให้บุตรเรียนต่อเมื่อจบชั้นประถมปีที่ 4

เกรน เอช เอลเดอร์ อีร์ (Glen H. Elder Ir)³ พบว่า การศึกษาของบิดามารดามีความสัมพันธ์ต่อการศึกษาของบุตร กล่าวคือ บิดามารดาที่มีการศึกษาในระดับสูง จะมีแนวโน้มต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับสูงด้วย

¹Irving Kreuss, "Sources of Educational Aspirations Among Working-Class Youth," American Sociological Review 39 (December 1964): 868.

²James V. Shannon, "Factors Related to Achievement Among First Grade Pupils in Thailand," in The Role of Educational Research in Education Planning, (Bangkok: Prachandra Press, 1964), pp.169-173.

³Glen H. Elder Ir, "Family Structure and Educational Attainment," American Sociological Review 20 (February 1965):

จากการศึกษาของ วิลเลียม เอช ซีเวล และ ไวมอล พีชาห์ (William H. Sewell and Vimol P. Shah)¹ พบว่า ระดับการศึกษาของทั้งบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการกระทำในด้านการศึกษาของบุตร กล่าวคือ ถ้าบิดามารดาได้รับการศึกษาก็ จะมองเห็นความสำคัญของการศึกษา และสนับสนุนในการศึกษาของบุตร หากบิดามารดาไม่มีการศึกษาต่ำมักจะมีแนวโน้มที่จะเอาใจใส่ต่อการศึกษาของบุตรน้อยกว่า

นอกจากนี้ คริสโตเฟอร์ เจนคส์ (Christopher Jencks)² ยังพบว่า จำนวนร้อยละของนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำที่ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชน (Private University) มีน้อยกว่าพวกที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูง ในขณะที่จำนวนร้อยละของนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงที่เรียนอยู่ในวิทยาลัยหลักสูตรสี่ปีของรัฐ (Public 4-year college) มีจำนวนน้อยกว่าพวกที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ส่วนนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ปานกลางจะมีร้อยละที่ได้เรียนในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

โรเบิร์ต ดี สตอร์ม (Robert D. Storm)³ ได้กล่าวไว้ว่า บิดามารดามีอิทธิพลต่อการศึกษาของเด็กเป็นอย่างมาก การศึกษาเด็กที่ลาออกจาก

¹William H. Sewell and Vimol P. Shah, "Parental Education and Children's Educational Aspiration and Achievement," American Sociological Review 33 (April 1968): 191-209.

²Christopher Jencks, "Social Stratification and Higher Education," Financing Higher Education (The American College Testing Program, 1971), p.71.

³Robert D. Storm, Psychology for the Classroom, (New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1969), p.164.

โรงเรียน พบว่า บิดามารดาของเด็กประเภทนี้ไม่ส่งเสริมความก้าวหน้าในการศึกษาของบุตร ไม่สนใจว่าบุตรจะเรียนหรือลาออก ตรงกันข้ามกับครอบครัวของเด็กชั้นกลางที่บิดามารดาของเด็กต่างก็ยืนยันหนักแน่นที่จะให้บุตรเรียนต่อในชั้นสูง ๆ ต่อไป และให้การส่งเสริมการศึกษาของบุตรเป็นอย่างดี

มิเชล อี ออสบอร์น (Michael E. Osborn)¹ ได้ทำการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาระดับบิดามารดากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทัศนคติ ความคาดหวัง และความมุ่งหวังทางการศึกษาของนักเรียน โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมปีสุดท้าย ในโรงเรียนมัธยมของรัฐบาลในมลรัฐไอโอวาจำนวน 398 คน ส่วนหนึ่งของการวิจัย พบว่า กลุ่มที่มีความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนในระดับตั้งแต่ปริญญาตรีถึงสูงกว่าปริญญาตรีที่มีจำนวนน้อยที่สุด ได้แก่ กลุ่มที่บิดาและมารดามีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ

ในปี พ.ศ.2515 ราล์ฟ โทมัส เนลเซน (Ralph Thomas Nelsen)² ได้ทำการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะมีความสามารถทางวิชาการน้อยกว่านักเรียนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะมีปัญหาทางการเรียนมาก และมีความจำกัดในการศึกษาในอนาคตมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจระดับสูง

¹Michael E. Osborn, "The Impact of Differing Parental Education Level on the Educational Achievement, Attitude, Aspiration of the Child, Journal of Educational Research, 35 (December 1971): 163-167.

²Ralph Thomas Nelsen, "An Analysis of Socio-Economic Differentiation Among Selected Western Secondary School : Students and Teacher Characteristics and Attitudes," Dissertation Abstracts International 33 (November 1972), p.1986-A.

ในปี พ.ศ.2521 เมลวิลล์ ไฟริชเบิร์ก (Melville Frishberg)¹ ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของบิดามารดาชาวอเมริกัน และอังกฤษที่มีต่อการศึกษานักเรียน ผลการวิจัยพบว่า มารดาชาวอังกฤษมีความคาดหวังในบุตรของตน เข้าศึกษาทางวิชาชีพเทคนิคมากกว่าที่จะให้เข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย คิดเป็นจำนวนสูงกว่ามารดาชาวอเมริกัน และยังพบอีกว่าระดับการศึกษาของมารดา มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการประกอบอาชีพของนักเรียนอีกด้วย

นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2523 มิเชล ไรแลนด์ วาเลนไทน์ (Michael Ryland Valentine)² ยังได้ทำการวิจัยพบว่า ภูมิหลังของครอบครัวและทัศนคติของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถทางวิชาการของนักเรียน และผู้ปกครองจะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นของนักเรียน

¹Melville Frishberg, "Attitudes of British and American Mothers Toward Education and Toward the Schooling of Their Childrens as Related to National Background, Educational Level, and Work Experience, United States Dependents Schools, United Kingdom," Dissertation Abstracts International 39 (January 1979), pp.3932-3933 A.

²Michael Ryland Valentine, "An Exploratory Study of Family Background Variables in Relation to Academic Performance, Persistence, Intellectual Orientation, Locus of Control and Self-Concept," Dissertation Abstracts International 41 (March 1981), pp.3786-3787 A.

จากเอกสารและผลงานวิจัยที่ได้อภิปรายในตอนที่ 2 ชี้ให้เห็นว่า ผู้ปกครองที่มีระดับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกัน จะมีความคิดเห็นต่อการศึกษามากน้อยต่างกัน กลุ่มฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการศึกษา และมีความต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาในระดับสูง รวมทั้งให้การสนับสนุนบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในขณะที่กลุ่มฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำมักจะมองข้ามความสำคัญของการศึกษาไป เนื่องจากมีความจำเป็นของกินรันทอดสูเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่รอด และแม้จะเห็นความสำคัญของการศึกษาแต่คนกลุ่มนี้ก็ไม่มีเวลาที่จะเอาใจใส่ดูแลการศึกษาของบุตรหลานของตน และไม่ไ้สนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาเท่าใดนัก และโดยที่การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้อายุคนมีชีวิตที่ "มีคุณภาพ" และผู้ปกครองก็เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาของนักเรียน ดังนั้นความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาก็มีอิทธิพลต่อการศึกษานักเรียนอันจะส่งผลกระทบต่อถึงแนวทางในการดำรงชีวิตของเขาด้วย กล่าวคือ ถ้าผู้ปกครองเห็นความสำคัญและส่งเสริมให้บุตรหลานมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดี เหมาะสม ก็ย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

ตอนที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

การศึกษานับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตอันพึงปรารถนา ทั้งนี้เพราะบุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นถ้าเขาได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง การศึกษาช่วยให้คนมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างฉลาด ประกอบอาชีพได้มีคุณภาพ สามารถปรับตัวและแก้ปัญหาได้¹ เบอเนอร์ค บาบอร์ (Bernard Baber) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเป็นวิถีทางที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคตและไปสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีเกียรติ การที่มุ่งให้เยาวชนได้มีแนวทางของชีวิตในอนาคต

¹ สุมน อมรวิวัฒน์, "การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกรุง เทพมหานคร" (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), (อัครสำเนาะ).

ต้องอยู่ที่การศึกษา¹ ดังนั้นการศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคล การศึกษาจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นไ้ดถากการศึกษานั้นจัดขึ้นอย่างเหมาะสม

โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ไว้ดังนี้²

1. ควรคำนึงถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต คือ ปัจจัย 4 ทรายใดที่คนเรายังมีความหิว อุดอยาก ป่วยไข้ ย่อมไม่เกิดการพัฒนาที่ดีได้
2. ควรให้บุคคลที่เรามุ่งพัฒนานี้สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้บ้างพอสมควร ถ้าทรายใดการดำเนินชีวิตของประชาชนยังขึ้นอยู่กับอิทธิพลของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่งแล้ว ประชาชนย่อมไม่กระตือรือร้นที่จะต่อสู้เพื่อปรับปรุงตนเอง และปล่อยให้ชีวิตให้ขึ้นอยู่กับโชคชะตา อันเป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นขาดความมั่นใจ ขาดความภูมิใจในตนเอง และชีวิตของเขาจะหาความสุขได้ไม่เต็มภาคภูมิใจ
3. ควรคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่สามารถจะจัดตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานที่ที่มีอยู่เดิม และพยายามใช้ความรู้และเทคโนโลยีอื่น ๆ เขาช่วยตามความเหมาะสม
4. ควรคำนึงถึงการเสริมสร้างให้ประชาชนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยใช้เหตุผลเข้าช่วย สามารถใช้ความคิด และแก้ปัญหาย่างเป็นระบบระเบียบซึ่งจะช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่าง เป็นปกติสุข

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา เสนอว่า การจัดการศึกษาที่จะพัฒนา

¹ Bernard Baber, Social Stratification (New York: Harcourt, Brace and Company Inc., 1957), pp.395-396.

² โกวิท วรพิพัฒน์, อ้างใน สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์และท่าปกเจริญผล, 2525), หน้า 161.

คุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้ ควรต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญอย่างน้อย 7 ประการ คือ¹

1. เป็นการศึกษาต่อเนื่องมาตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดความเจริญงอกงามได้สมบูรณ์ทุกด้านทั้งทางกายภาพ พุทธิปัญญา และจริยธรรม โดยสามารถนำกำลังกาย ความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่มีอยู่มาสู่การปฏิบัติให้ได้ผลได้ในสภาพชีวิตจริง มิใช่มุ่งผลิตแต่คนที่มีความรู้ทางทฤษฎีโดยการท่องจำ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเอง ความคิดริเริ่ม หรือความกล้าที่จะแสดงความสามารถของตนเองได้
3. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลและสังคมได้พึ่งพาอาศัยและรับประโยชน์ซึ่งกันและกันได้อย่างเต็มที่
4. เป็นการศึกษาที่มีระบบการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในการใช้ข้อมูลจากความต้องการ ความจำเป็น ความเปลี่ยนแปลง และปัญหาต่าง ๆ ในสภาพการณ์ที่แท้จริงของตัวบุคคลและสังคมมาเป็นพื้นฐานอันเที่ยงตรงในการวาง จุดมุ่งหมาย วางแผน และนโยบายการปฏิบัติ กับทั้งต้องมีระบบการวัดและประเมินผลการดำเนินงานอย่างละเอียด รอบคอบ และต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถประเมินประสิทธิภาพ และปัญหาในการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกรูปแบบไว้ตรงกับความ เป็นจริง
5. เป็นการศึกษาที่สามารถสนองความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของบุคคลและสังคมได้ทั้งในแง่ของการแก้ปัญหาที่ริบควนเฉพาะหน้า และในแง่ของการวางพื้นฐานและทิศทางแห่งการพัฒนาทรัพยากรสำหรับอนาคต
6. เป็นการศึกษาที่สามารถสร้างความผสมผสานให้เกิดคุณภาพได้ ระหว่างการอนุรักษ์ระบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติไว้ได้ควบคู่ไปกับความสามารถ ทำความเข้าใจ และใช้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลง และ วัฒนธรรมของโลกสากล ซึ่งย่อมหมายถึงความสามารถประสานประโยชน์ระหว่างความ

¹ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, "การศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต,"
หน้า 6-7.

เป็นตัวของตัวเอง เอกลักษณะของชาติกับการยอมรับอิทธิพลจากโลกภายนอกนั้นเอง

7. เป็นการศึกษาที่สร้างเสริมบุคคลให้มีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างมั่นคงถาวร ได้แก่ การมีค่านิยมที่เชื่อมั่นในความสามรถและความพยายามของตนเอง มีความต้องการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มุ่งทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ มีความทรหดอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบตนเองและต่อสังคมส่วนรวม

จากเอกสารและผลงานวิจัยที่กล่าวมาในทั้ง 3 ตอนนี้ สรุปได้ว่า คำว่า "คุณภาพชีวิต" มีความหมายที่กว้างขวาง การที่บุคคลจะมีชีวิตที่ "มีคุณภาพ" ไฉน ควรจะต้องมีสภาพความเป็นอยู่ที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านต่าง ๆ ได้ ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเรื่อง สภาพความต้องการพื้นฐานด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคมและคุณธรรม

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลสามารถมีชีวิตที่ "มีคุณภาพ" ดังกล่าวได้ คือ การศึกษาและการที่บุคคลยอมรับมีความเหลื่อมล้ำกันทางด้านฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ จึงอาจมีความต้องการพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ความหมายคำว่า "คุณภาพชีวิต" ในแต่ละกลุ่มฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจจึงอาจแตกต่างกันไป รวมทั้งอาจมีความคิดเห็น ความต้องการและความคาดหวังต่อการศึกษาก็แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้จากเอกสารและผลงานวิจัยที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจระดับสูงจะสนับสนุนให้นักเรียนได้รับการศึกษาสูง เพราะมองเห็นความสำคัญของการศึกษาที่จะช่วยให้นักเรียนของตนได้มีความรู้ ความสามารถ และเป็นแนวทางนำไปสู่การมีอาชีพที่ดี มีฐานะมั่นคงในอนาคต ฯลฯ อันเป็นการนำไปสู่ชีวิตที่ "มีคุณภาพ" ส่วนผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจระดับต่ำมีความจำเป็นต้องการรายได้เลี้ยงครอบครัว มีอาชีพไม่มั่นคง ว่างงานบ่อย ๆ มีรายได้น้อยเกินกว่าที่จะทำให้ นักเรียนของตนเข้าใจได้ในการเรียนและมองเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงทำให้ระดับการศึกษาของนักเรียนต่ำลงไปด้วย วิธีชีวิตของคนกลุ่มนี้จึงมีคุณภาพที่ไม่ดีเพียงพอ ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ และรู้จักนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์กับชีวิตของตนอย่างเหมาะสม แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงควรให้ครอบคลุมสภาพความต้องการพื้นฐานในทุกด้านอันจะเป็นการนำไปสู่ชีวิตที่มีคุณภาพต่อไป